

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

Факультет адвокатури та антикорупційної діяльності

*Кафедра організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури*

АДВОКАТУРА: МИНУЛЕ, СУЧАСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЄ

**МАТЕРІАЛИ
XIII Міжнародної
науково-практичної конференції**

*10 листопада
2023 року,
м. Одеса*

Одеса
«Юридична література»
2023

УДК 347.965(063)
A288

Редакційна колегія:

завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів
та адвокатури **Н. М. Бакаянова** (голова);
доцент **Є. С. Хижняк**;
доцент **О. Г. Свида**;
доцент **А. В. Кубасенко**;
доцент **О. О. Храпенко**;
доцент **І. О. Кісліцина**;
доцент **М. О. Кравченко**;
старший викладач **Л. П. Нестерчук**;
старший викладач **О. В. Курганський**

Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» (*протокол № 3 від 01.12.2023 р.*)

Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матер. XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 10 листопада 2023 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.), Є. С. Хижняк, О. Г. Свида [та ін.]. — Одеса : Юридична література, 2023. — 532 с.
ISBN 978–966–419–427–0

У збірнику містяться матеріали доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє», яка відбулася 10 листопада 2023 р. у Національному університеті «Одеська юридична академія». Доповіді учасників присвячені актуальним питанням адвокатури і здійснення адвокатської діяльності в Україні, історії адвокатури, проблемам і перспективам розвитку адвокатського самоврядування, правилам адвокатської етики та дисциплінарної відповідальності адвокатів, зарубіжному досвіду організації та діяльності адвокатури.

УДК 347.965(063)

Відповідальність за зміст та достовірність поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники та рецензенти, які рекомендували ці матеріали до друку.

ISBN 978–966–419–427–0

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

ЧИТАННЯ «ПИТАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ», ПРИСВЯЧЕНІ ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО АДВОКАТА ЙОСИПА БРОНЗА

Бакаянова Н. М.

завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор, адвокат,
секретар дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної
комісії адвокатури Одеської області,
голова Комітету з адвокатської етики Ради адвокатів Одеської області,
заслужений юрист України

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ ЗА ПРАВИЛАМИ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Адвокатська етика охоплює чимало питань дискусійного характеру: ці питання доволі часто обговорюються в адвокатському середовищі, а іноді навіть становляться предметом того чи іншого наукового дослідження. Відомий вислів «скільки людей — стільки думок» означає й відмінності в уявленнях про етичні категорії. Тим не менш, спільне сприйняття певної поведінки як гідної, належної, високопрофесійної, є необхідним. Ми маємо усвідомлювати значення єдності у підходах до визначення основних, фундаментальних положень у сфері адвокатської етики. Найменш безспірними нормами мають бути ті, які визначені у Правилах адвокатської етики (далі — Правила) як основні принципи адвокатської етики.

Принципами у науці є керівні начала, наріжні каміння, основоположні ідеї, які покладено у зміст всіх інших норм з метою регулювання певної сфери відносин. Фундаментальний характер норм-принципів обумовлює увагу до їх визначення. Принципи проникають у кожне положення Правил. Саме в них відображені найважливіші традиції адвокатури, які передаються з покоління в покоління для забезпечення дотримання адвокатами етичних норм при здійсненні професійної діяльності.

Клод Гельвецій стверджував, що знання принципів легко відшкодовує незнання деяких фактів. Стосовно адвокатів це означає, що розуміння основних принципів адвокатської етики дозволяє адвокату обрати вірний варіант поведінки у випадку, коли він не може точно визначити, що саме наказує окрема норма Правил адвокатської ети-

ки, а також тоді, коли нормативне регулювання конкретної ситуації в Правилах відсутнє.

Аналізуючи систему принципів адвокатської етики, закріплену в діючих Правилах, слід звернути увагу на:

1) відповідність назв принципів положенням національного та міжнародного законодавства у сфері організації та діяльності адвокатури;

2) зміст принципів з точки зору їх релевантності законодавчим вимогам до здійснення адвокатами професійної діяльності;

3) кількість закріплених принципів;

4) зв'язки принципів адвокатської етики між собою.

Слід нагадати, що II розділ Правил «Основні принципи адвокатської етики» визначає наступні основоположні ідеї професійної етики адвокатів: 1) *незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності (ст. 6); 2) дотримання законності (ст. 7); 3) пріоритет інтересів клієнта (ст. 8); 4) неприпустимість конфлікту інтересів (ст. 9); 5) конфіденційність (ст. 10); 6) компетентність та добросовісність (ст. 11); 7) повага до адвокатської професії (ст. 12); 8) чесність та добропорядна репутація (ст. 12–1); 9) вимоги до рекламування адвокатської діяльності (ст. 13).*

Отже ми маємо дев'ять самостійних за змістом норм, які закріплюють принципи адвокатської етики. Водночас звернення до тексту Правил дозволяє стверджувати, що Правила передбачають й інші принципи адвокатської етики, які містяться поза межами розділу II.

Так, стаття 53 у розділі VI Правил визначає новий, не передбачений розділом II, *принцип взаємної поваги між адвокатами*, зокрема має назву «Окремі аспекти дотримання принципу взаємної поваги між адвокатами».

У розділі VII абзац 3 частини 1 статті 57 Правил встановлює, що використання адвокатом соціальних мереж, інтернет-форумів та інших форм спілкування в мережі Інтернет повинно відповідати наступним принципам: *незалежності; професійності; відповідальності; чесності; стриманості та коректності; гідності; недопущення будь-яких проявів дискримінації; толерантності та терпимості; корпоративності та збереження довіри суспільства; конфіденційності*. Зміст принципів, закріплених ст. 57, розкрито у ст. 58–60 Правил. Окрім незалежності та конфіденційності, всі перелічені принципи не передбачені розділом II Правил.

Таким чином, формально в нас є обґрунтовані підстави виокремити самостійну групу принципів адвокатської етики, окрім основних, що вимагає осмислення.

Так, виходячи з підходу, який наразі застосований Правилами, у стороннього читача виникають підстави стверджувати, що існу-

ють основні принципи адвокатської етики (ст.ст. 6–13) та неосновні принципи — ті, що стосуються використання адвокатом соціальних мереж (ст.57–60) або виключно відносин між адвокатами (ст.53). Виникає запитання, чи дійсно йдеться про різні принципи та чи відповідає така нормотворча техніка сучасним доктринальним підходам?

Насамперед, варто зазначити, що Правила адвокатської етики врегульовують будь-яку поведінку адвоката, на яку розповсюджується їх дія. Не може бути різних етичних принципів, які закладено в основу регулювання такої поведінки, незалежно від того, якої сфери діяльності адвоката вона стосується. Одні й ті самі принципи, а саме ті, що визначені Правилами як основні принципи адвокатської етики, мають формувати всі інші норми Правил.

По-друге, природа принципів є такою, що всі ідеї, які відіграють ключову роль у певній діяльності, є основними положеннями — таким є визначення принципів у науці. Отже, не варто говорити про основні принципи і просто принципи. З цієї точки зору, обґрунтовано було б назвати розділ II «Принципи адвокатської етики», адже якщо принципи — основні ідеї, то термін «основні принципи», по суті, означає «основні *основні ідеї*».

По-третє, ідеї-принципи, на мій погляд, не можуть бути настільки чисельними, тим більш, що принципи, які зазначені у статтях 53 та 57 Правил, фактично стосуються змісту принципів, визначених як основні принципи адвокатської етики у розділі II Правил. Наприклад, чесність та гідність охоплюються принципом чесності та добропорядної репутації адвоката; корпоративності та збереження довіри суспільства, стриманості та коректності, взаємної поваги між адвокатами відповідають змісту ст. 12, тобто принципу поваги до адвокатської професії; професійності та відповідальності — компетентності і добросовісності, недопущення будь-яких проявів дискримінації, толерантності та терпимості — ст. 7, яка описує принцип дотримання законності.

Щодо назв принципів, то в окремих нормах вони потребують більш коректного підходу.

Так, у юридичній літературі вже приверталась увага до дискусійності назви ст. 13 Правил, а саме — «Вимоги до рекламування адвокатської діяльності», виходячи з того, що вона не відповідає закладеному в Правилах адвокатської етики підходу до назв принципів адвокатської етики [1]. У зв'язку з цим постає питання щодо узгодження назви цієї статті з іншими, до прикладу, шляхом перейменування її на «Дотримання вимог до рекламування» або на іншу, релевантну основним ідеям, назву.

Ймовірно, удосконалення назви зазначеного принципу сприяло би попередженню дискусій щодо того, чи є вимоги до рекламування

адвокатської діяльності одним з принципів адвокатської етики. На мій же погляд, як би не була названа норма, вимоги до рекламування є складовою принципу поваги до професії адвоката. Вимогам до рекламування не притаманний характер та ознаки інших принципів як визначальних ідей, що пронизують всі інші норми Правил. За своїм змістом обмеження в частині реклами адвокатів є наслідком дій інших принципів — наприклад, дотримання законності, поваги до адвокатської професії.

Відштовхуючись від розділу II «Основні принципи адвокатської етики», нескладно виявити ще одне питання, що потребує вдосконалення — усунення розбіжностей у застосуванні назв основних принципів в різних розділах Правил.

Так, назви принципів незалежності та свободи адвоката у здійсненні адвокатської діяльності та пріоритету інтересів клієнта зазнають змін у статті 43 «Дотримання принципів *незалежності адвоката та пріоритетності* інтересів клієнта у відносинах адвоката з судом». Так само стаття 48 Правил має назву: «Дотримання *принципу незалежності та пріоритетності інтересів клієнта* у відносинах адвоката з органами досудового розслідування, адміністративної юрисдикції та іншими державними органами та органами місцевого самоврядування». Такі вільні скорочення назви першого з вказаних принципів та заміна терміну «пріоритет» на «пріоритетність» з точки зору нормативної техніки є необґрунтованими.

Крім того, стаття 17 Правил має назву «Дотримання *принципів* компетентності та добросовісності під час прийняття адвокатом доручення клієнта», а стаття 27 — «Дотримання *принципу добросовісності* під час виконання адвокатом доручення клієнта».

Проте один з основних принципів адвокатської етики називається «компетентність та добросовісність». Поняття «компетентність» і «добросовісність» є різними за змістом. Ми добре розуміємо, що можна мати високий кваліфікаційний рівень, проте не бути сумлінним і старанним при виконанні доручення. І навпаки, діяти добросовісно, ретельно, але все ж таки не мати необхідний для конкретної справи рівень професійної підготовки. Водночас, якщо Правила розглядають ці два поняття в межах *одного принципу*, встановленого ст. 11, з точки зору нормотворчості помилково в інших нормах називати лише частину назви принципу (як то у ст. 27) або посилатись на компетентність та добросовісність як на окремі, самостійні принципи (ст. 17).

Слід зазначити, що звернення до структури Правил дозволяє визначити закладений в них підхід, відповідно до якого, майже кожний розділ документу містить положення щодо дії кожного з принципів у відносинах з різними особами, у різних сферах діяльності адвоката та

на різних стадіях виконання ведення справи. Проте при цьому спостерігається очевидна неспіврозмірність у посиланні на необхідність дотримання тих чи інших принципів.

Наприклад, у розділі III принцип дотримання законності фігурує у назвах статей 19 «Дотримання принципу законності під час прийняття доручення клієнта», 25 «Дотримання принципу законності під час виконання адвокатом доручення клієнта», а принципи пріоритету інтересів клієнта, поваги до професії адвоката або вимоги до рекламування взагалі не виокремлені як самостійні норми.

Можна запропонувати прибрати назви принципів з назв статей Правил, окрім безпосередньо розділу II, в якому визначається їх зміст. У всіх інших розділах принципи мають деталізовуватися, розкриватися у нормах Правил, але без окреслення їх у назвах статей. Наприклад, у розділі III норма може мати назву «Прийняття доручення клієнта» та містити різні положення, які відображують вимоги, встановлені всіма, одним або більшістю принципів.

Такий підхід вартий уваги й в контексті дисциплінарної практики. За моїм переконанням, неможливо притягувати особу до відповідальності за порушення принципу. Принцип — це основна ідея. Можна порушити норму, положення, яке ґрунтується на певній ідеї або ідеях. Тож, виходячи з правової доктрини, обґрунтовано наказувати за порушення етичних правил стосовно прийняття доручення, поведінки в суді, взаємовідносин з колегою, спілкування в мережі інтернет, і т.і., які сформульовані на підставі основоположних ідей адвокатської етики, її принципів, а не за порушення ідеї, адже ідею порушити неможливо, її можна лише не сприйняти.

Обов'язок дотримання Правил, який адвокат покладає на себе під час проголошення присяги адвоката України та який повинен виконувати все свої професійне життя, не має, тим не менш, ставитись у залежність від наукових дискусій щодо ідеальності конструкції положень Правил. Принципи адвокатської етики діють у тісних зв'язках між собою, забезпечуючи результат — високий професіоналізм адвоката.

Йосип Львович Бронз нам часто нагадував: «Адвокатура створила такі правила поведінки і моралі, які не існують ні в одній вільній професії. Якщо ми будемо дотримуватись цих правил, то будемо відповідати своєму високому призначенню» [2].

Водночас, враховуючи значення Правил, про яке говорив Йосип Львович, варто прагнути забезпечити чіткість, ясність, досконалість всіх формулювань. Посилення ролі Правил адвокатської етики в адвокатській діяльності вимагає усунення дискусійних і суперечливих за змістом норм, внесення до Правил покращень, необхідних для підвищення їх ефективності. Важливо, щоби такі зміни ґрунтувалися

на реальних потребах адвокатської спільноти в закріпленні етичних правил поведінки, враховували проблеми здійснення адвокатської діяльності з метою їх вирішення.

Список використаної літератури

1. Фляжнікова Я. В. Правила адвокатської етики та юридична відповідальність за їх порушення : дис. ... доктора філос. / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. 114 с.
2. Бронз И. Л. Этические проблемы адвокатской деятельности: повторение уроков и задачи на будущее. *Вісник одеської адвокатури. Спец. випуск: Адвокатська етика*. 2019. С. 17.

Джабурія О. О.

адвокат, в.о. Голови Ради адвокатів Одеської області,
доктор філософії

МИРНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ МІЖ АДВОКАТАМИ

Готуючись до конференції, я довгий час міркувала щодо вибору теми для виступу на Бронзовських читаннях. Постали запитання: яка тема є актуальною для адвокатів у контексті правил адвокатської етики; що турбує адвокатську спільноту в етичній сфері; з якими проблемними питаннями етичного характеру ми стикаємось у роботі Ради адвокатів Одеської області?

І так трапилось, що протягом останніх тижнів до мене неодноразово звертались колеги-адвокати щодо різних суперечливих ситуацій, в яких вони опинились під час здійснення адвокатської діяльності. І саме питання відносин адвокатів-колег найчастіше є предметом таких звернень, зокрема конфліктні ситуації, які виникають між ними (адвокатами).

Тема етичних принципів діяльності адвоката завжди була актуальною для Одеської адвокатури. Важливо зазначити, що представники Одеської спільноти адвокатів були біля витоків розробки етичного кодексу адвоката. Саме Йосип Львович Бронз, видатний адвокат, велика постать української адвокатури, запропонував необхідність розроблення етичного кодексу для адвокатів в 1990 році на Установчому з'їзді Спілки адвокатів України, зокрема його пропозиція стосувалась і врегулювання взаємовідносин між адвокатами-колегами. Тільки 16 червня 1995 року на засіданні правління Спілки адвокатів України було створено робочу групу з розроблення Кодексу адвокатської ети-

ЗМІСТ

<i>Ківалов С. В.</i> Вітальне слово президента Національного університету «Одеська юридична академія»	3
<i>Ізовітова Л.</i> Вітальне слово голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України	5

ЧИТАННЯ «ПИТАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ», ПРИСВЯЧЕНІ ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО АДВОКАТА ЙОСИПА БРОНЗА

<i>Бакаянова Н. М.</i> Система принципів адвокатської етики за правилами адвокатської етики	7
<i>Джабурія О. О.</i> Мирне врегулювання конфліктів між адвокатами	12
<i>Тарасова А. М.</i> Відносини адвоката з клієнтом в аспекті дисциплінарної практики	16
<i>Delignieres P., Khoulili M.</i> La Deontologie Des Avocats En France	20
<i>Master Khalid EL Fataoui</i> The Deontology of Advocates in Morocco	34
<i>Mihaela Perepelitsa</i> Professional Ethic of the Lawyer and Disciplinary Sanctions in the Republic of Moldova	37

Секція 1 СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

<i>Вільчик Т. Б.</i> Незалежність адвокатури vs регулювання судової влади	48
<i>Безега Т. М.</i> Значення публічного управління та адміністрування в розвитку інституту адвокатури України	55
<i>Борщевська О. М.</i> Психолого-правові аспекти діяльності адвоката під час війни	59